

Hrvatska - početak supstitucije ili nastavak iseljavanja stanovništva?

Plancutić, Katarina

Undergraduate thesis / Završni rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:946326>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Katarina Plancutić

Hrvatska – početak supstitucije ili nastavak iseljavanja stanovništva?

Prvostupnički rad

Mentor: Doc. dr. sc. Stjepan Šterc

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Prvostupnički rad

Hrvatska – početak supstitucije ili nastavak iseljavanja stanovništva?

Katarina Plancutić

Izvadak: Kako Hrvatska već dugi niz godina ima negativne demografske pokazatelje prirodnog i prostornog kretanja stanovništva, teško je uopće dati bilo kakvu pozitivnu projekciju daljnjeg tijeka. Problematiziraju se uzroci trenutnog stanja, trendovi i perspektiva demografske slike u Hrvatskoj s naglaskom na prostorna kretanja, prvenstveno na vanjsku migraciju. Statistički podaci analizirani su općim i geografskim metodama i tehnikama. Oni potvrđuju uvodne hipoteze kako recentno iseljavanje iz Hrvatske, posebno potaknuto otvaranjem granica država Europske unije, intenzivira dugotrajni prirodni pad u razmjerima većim nego ikad prije; drugo, bez nadomještaja radne snage iseljenjem hrvatskih državljana, nepovratno se gubi baza aktivnog i potencijalno aktivnog stanovništva Republike Hrvatske; i treće, nastavak iseljavanja, moguć povratak iseljenih Hrvata i supstitucija stanovništva ovise o demografskoj politici Vlade RH, javnom mišljenju i stavu svakog pojedinca. Hrvatska bi, stoga, trebala provoditi mjere demografske revitalizacije i migracijske politike jer jedino u njihovoj sinergiji postoje izgledi za svjetliju demografsku budućnost nego što se iz današnje perspektive čini.

21 stranica, 5 grafičkih priloga, 4 tablica, 22 bibliografske reference; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Hrvatska, iseljavanje, supstitucija, radna snaga, populacijska politika

Voditelj: Doc.dr.sc. Stjepan Šterc

Tema prihvaćena: 10. 5. 2018.

Datum obrane: 7. 9. 2018.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Prirodoslovno-matematičkog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, Marulićev trg 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb
Faculty of Science
Department of Geography

Undergraduate Thesis

Croatia - the beginning of the substitution or continuation of emigration of the population?

Katarina Plancutić

Abstract: Because of bad demographic indicators for many years in both the natural and spatial movements of the population, it is difficult to even give a positive projection of further demographic development in Croatia. Thesis deals with the causes of the current state, trends and perspectives of the demographic image in Croatia with an emphasis on spatial movements, primarily external migration. The statistics are analyzed by various general and geographical methods and techniques. They affirm three introductory hypothesis. Firstly, recent emigration from Croatia, especially encouraged by the opening of borders of the European Union, intensifies the long-term natural decline in scale greater than ever before. Secondly, without the reversal of the workforce of emigrant Croatian citizens, Croatia loses the base of the active and potentially active population. Thirdly, the continuation of emigration, the return of emigrant Croats, and the substitution of population depend on the demographic policy of the Croatian government, the public's and the attitude of each individual. Croatia should therefore implement measures of demographic revitalization and migration policy, because only in their synergy there are prospects that the Croatian demographic future is not as dark as it is from today's perspective.

21 pages, 5 figures, 4 tables, 22 references; original in Croatian

Keywords: Croatia, emigration, substitution, labor, population policy

Supervisor: Stjepan Šterc, PhD, Associate Professor

UndergraduateThesis title accepted: 10/05/2018

Undergraduate Thesis defense: 07/09/2018

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

Sadržaj

1. UVOD.....	1
1.1. Predmet istraživanja.....	1
1.2. Zadaci, ciljevi, metode i tehnike rada	1
1.3. Dosadašnja istraživanja.....	2
1.4. Osnovne hipoteze.....	2
2. DEMOGRAFSKA STVARNOST	3
2.1. Prirodni pad.....	3
2.2. Demografske posljedice.....	5
3. HRVATSKA IZMEĐU ISELJAVANJA I SUPSTITUCIJE	7
3.1. Recentno iseljavanje	8
3.1.1. Faktori iseljavanja.....	11
3.1.2. Posljedice iseljavanja	12
3.2. Recentno useljavanje	15
3.2.1. Faktori useljavanja	16
3.2.2. Radna snaga i supstitucija.....	17
4. OSNOVNE PROJEKCIJE.....	19
4.1. Supstitucija – hrvatska budućnost?.....	20
5. ZAKLJUČAK	21
POPIS LITERATURE	22
POPIS IZVORA.....	24

1. UVOD

Budući demografska osnova čini temelj održivog razvoja svakog društva, dugogodišnja ukupna negativna demografska slika Hrvatske nesporna je i aktualna problemska tema koja se tiče svakog pojedinca, društva kao cjeline i same državne vlasti.

1.1. Predmet istraživanja

Kvaziposttranzicijska faza u kojoj se nalazi Hrvatska, društvenim i političkim odlukama i postupanjima više utječu na prostorna, nego li na prirodna populacijska kretanja te se, stoga, rad temelji na prostornim kretanjima (migracijama). Migracije su samo dio cjelokupnog sklopa izazova u budućnosti, ali, bez sumnje, jedan od ključnih problema za budući demografski i socio-ekonomski boljitak i stabilnost stanovništva (Župarić-Iljić, 2016).

Hrvatska spada u tradicionalne iseljeničke države. Međutim, otkako je 2013. godine postala punopravna članica Europske unije, iz godine u godinu drastično se povećava broj ljudi koji odlaze na rad, školovanje ili iz nekih drugih razloga u inozemne. Nerijetko sa sobom odvođe obitelji pa to dodatno pogoršava već ionako lošu demografsku sliku Hrvatske. Emigracija je aktualna i sve češća tema u stručnim i javnim krugovima, a s druge strane, o imigraciji kao mogućem nadomjestaju iseljenog stanovništva rijetko kad se govori. Iz navedenog proizlazi zanimanje za vanjsku migraciju Hrvatske te sam predmet istraživanja rada. Razmotrit će se osnovni parametri koji pokazuju i potvrđuju temeljne zakonitosti recentnih i potencijalnih budućih demografskih procesa na prostornoj razini Republike Hrvatske.

1.2. Zadaci, ciljevi, metode i tehnike rada

Cilj je rada izložiti trenutno stanje, trendove i perspektivu demografske slike u Hrvatskoj s naglaskom na prostorna kretanja, prvenstveno vanjsku migraciju.

Planiranje društvenog i gospodarskog razvoja s vođenjem računa o složenim i promjenjivim veličinama demografskih odrednica u bilo kojoj ljudskoj zajednici, pa tako i Hrvatskoj, nije moguće bez egzaktnog praćenja broja i sastava stanovništva te bez njihova prostornog identiteta i razmještanja (Friganović i Šterc, 1993). Kako zbog nedostatka registra

stanovnika Hrvatske nije moguće pravovaljano utvrditi broj migranata, rad je metodološki temeljen na analizi službenih podataka Državnoga zavoda za statistiku (DZS), odnosno njihovih službenih priopćenja u kojima se vodi evidencija o vanjskoj migraciji stanovništva Republike Hrvatske. DZS za glavni izvor podataka koristi priopćenja Ministarstva unutarnjih poslova (MUP). Međutim, u MUP-u se pod iseljene osobe misli samo na one koji su odjavili prebivalište u Hrvatskoj. Iako takvi podaci predstavljaju tek polovično stanje stvarne situacije, zbog usporedbe podataka na sinkronijskoj i dijakronijskoj razini, ipak su uzeti njihovi podatci. Osim statističkih izvora, za središnju analizu korištena je stručna i znanstvena literatura.

Statistički podaci prikazat će se apsolutnim i relativnim demografskim pokazateljima te analizirati dobiveno stanje. Na temelju analize iz središnjeg dijela, može se naslutiti moguće rješenje, odnosno dati odgovor na pitanje iz naslova. Budući sirova statistika daje površnu sliku stvarne situacije, rad je propitan s temeljitijeg i sveobuhvatnijeg geografskog stajališta. Korištene su opće i geografske metode i tehnike, točnije logičke ili misaone, računske ili kvantitativne, grafičke, geografske ili prostorne i povijesne ili vremenske metode (Šterc, 2015), sa svrhom šireg pogleda na problematiku vanjske migracije RH.

1.3. Dosadašnja istraživanja

Demografskom problematikom u Hrvatskoj, misleći pritom na prirodno i prostorno kretanje stanovništva, prvenstveno su se bavili i bave se znanstvenici raznih struka te je, stoga, provedena sinteza njihovih istraživanja. Pisanju ovog rada posebno su pridonjela istraživanja geografa (Nejašmić, 2014; Komušanec i Šterc, 2012; Pokos, 2017; Šterc, 2015), ekonomista (Akrap, 2015; Wertheimer-Baletić, 2004; 2017) i sociologa (Jurić, 2017; Župarić-Iljić, 2016). Unatoč važnosti fenomena iseljavanja i važnosti koju predstavlja iseljeno stanovništvo Hrvatske za matičnu domovinu, u Hrvatskoj je danas, bez obzira na sve veću važnost migracija, relativno malo znanstvenih i stručnih radova koji se bave najnovijim analizama migracija hrvatskih državljana.

1.4. Osnovne hipoteze

Sukladno s prethodno navedenim problemima i predmetom istraživanja, postavljene su i istraživačke hipoteze koje treba prihvatiti ili odbaciti.

H1 Recentno iseljavanje iz Hrvatske, posebice potaknuto otvaranjem granica država Europske unije, intenzivira dugotrajni prirodni pad u razmjerima većim nego ikad prije;

H2 Bez demografske revitalizacije ili nadomještaja radne snage iseljenih hrvatskih državljana, nepovratno se gubi baza aktivnog i potencijalno aktivnog stanovništva Republike Hrvatske;

H3 Nastavak iseljavanja, moguć povratak iseljenih Hrvata i supstitucija stanovništva sa stranom radnom snagom ovise o demografskoj politici Hrvatske vlade, javnom mijenju i stavu svakog pojedinca.

2. DEMOGRAFSKA STVARNOST

Sadašnje demografske prilike u Hrvatskoj izraz su demografskih promjena u prošlosti, posebice u drugoj polovini 20. stoljeća, na koje su, osim općih razvojnih čimbenika i uvjeta, djelovali i mnogi drugi specifični faktori (gospodarski, socijalni, zdravstveni, politički), i to prvenstveno na iseljavanje stanovništva (Wertheimer-Baletić, 2004). Stanovništvo Hrvatske zadnja dva i pol desetljeća obilježavaju smanjujući fertilitet, prirodni pad, emigracijska depopulacija, ukupna depopulacija i starenje stanovništva (Nejašmić, 2014). Svi procesi traju dovoljno dugo i imaju tendenciju rasta te, samim time, određuju i uvjetuju daljnju negativnu demografsku sliku Hrvatske (Nejašmić, 2014).

2.1. Prirodni pad

Prirodna promjena stanovništva Hrvatske posljednji je put bila pozitivnog predznaka 1990. godine, kada je bilo 53 869 živorođenih i 51 752 umrlih (DZS, 2018). Nakon 1990. godine broj umrlih nadvisuje broj živorođenih, a Hrvatska ima neprekinuto, svake godine sve veće i veće prirodno smanjenje, izuzev 1996. i 1997. godine kada se javlja posljertatni „baby boom“ fenomen (Mečev i Vudrag, 2012).

Prošle je godine u Hrvatskoj rođeno najmanje djece ikad, njih 36 647, a istodobno je bilo najviše umrlih nakon 1991. godine, 54 261 osoba, što znači kako je prosječno svaki dan u 2017. godini umiralo gotovo 150 ljudi. Ostvaren je prirodni pad od -17 614 stanovnika (tab. 1). Broj živorođenih u samo deset godina smanjen je za čak 13 % jer je 2007. živorođeno 41

910 djece. Od popisa stanovništva 1991. do danas u Hrvatskoj su živorođena ukupno 1 158 273 djeteta, a umrlo je 1 391 459 osoba, što je rezultiralo prirodnim padom od 233 186 stanovnika. Promatrajući razdoblje od 2001. do 2017. ukupno je živorođeno 692 761 dijete, a umrlih je istovremeno 874 610 osoba. Hrvatska je tako u zadnjih 17 godina samo prirodnim putem izgubila 184 849 stanovnika (tab. 1).

Uspoređujući starije godine, razlika je puno veća, npr. u odnosu na 1987. broj živorođenih 2017. godine smanjen je za nešto više od četvrtine, tj. 26,4 %, a u odnosu na 1977. za čak 42,4 %.

Tab. 1. Prirodno kretanje stanovništva u Hrvatskoj od 2001. do 2017.

Godina	Živorodeni	Umrli	Prirodni pad
2001	40 993	49 552	-8 559
2002	40 094	50 569	-10 475
2003	39 668	52 575	-12 907
2004	40 307	49 756	-9 449
2005	42 492	51 790	-9 298
2006	41 446	50 378	-8 932
2007	41 910	52 367	-10 457
2008	43 753	52 151	-8 398
2009	44 577	52 414	-7 837
2010	43 361	52 096	-8 735
2011	41 197	51 019	-9 822
2012	41 771	51 710	-9 939
2013	39 939	50 386	-10 447
2014	39 566	50 839	-11 273
2015	37 503	51 205	-16 702
2016	37 537	51 542	-14 005
2017	36 647	54 261	-17 614
Ukupno	692 761	874 610	-184 849

Izvor: DZS, 2018

2.2. Demografske posljedice

Demografske posljedice dugoročnog prirodnog pada broja stanovnika već su se duboko ukorijenile i očite su: dugogodišnje smanjivanje ukupnog broja stanovnika, demografsko starenje, promjene u dobnoj strukturi stanovništva, nedostatak radne snage u radnom kontingentu itd. Navedeni procesi povećavaju neravnotežu između umirovljenika i ekonomski aktivnog i potencijalnog aktivnog (mladog) stanovništva. Valja naglasiti kako, ne samo u tradicionalnim depopulirajućim prostorima, poput otoka, Like i Gorskog kotara, već i u gusto naseljenim prostorima, primjerice Slavoniji ili Zagorju, pada ukupni broj stanovnika.

Krajnje negativne brojke prirodnoga pada odrazile su se na zabrinjavajuć odnos dobnih skupina stanovništva po četverogodišnjim kohortama (tab. 2). Najmanje stanovnika ukupno, ali i gledajući posebno žene i muškarce, ima u najmlađoj dobi od 0 do 4 godine. Od 45 godina na više u svakoj dobnoj skupini prevladavaju žene. Udio žena prelazi polovinu ukupnog stanovništva i iznosi 51,7 %, što je izravni pokazatelj demografskog starenja.

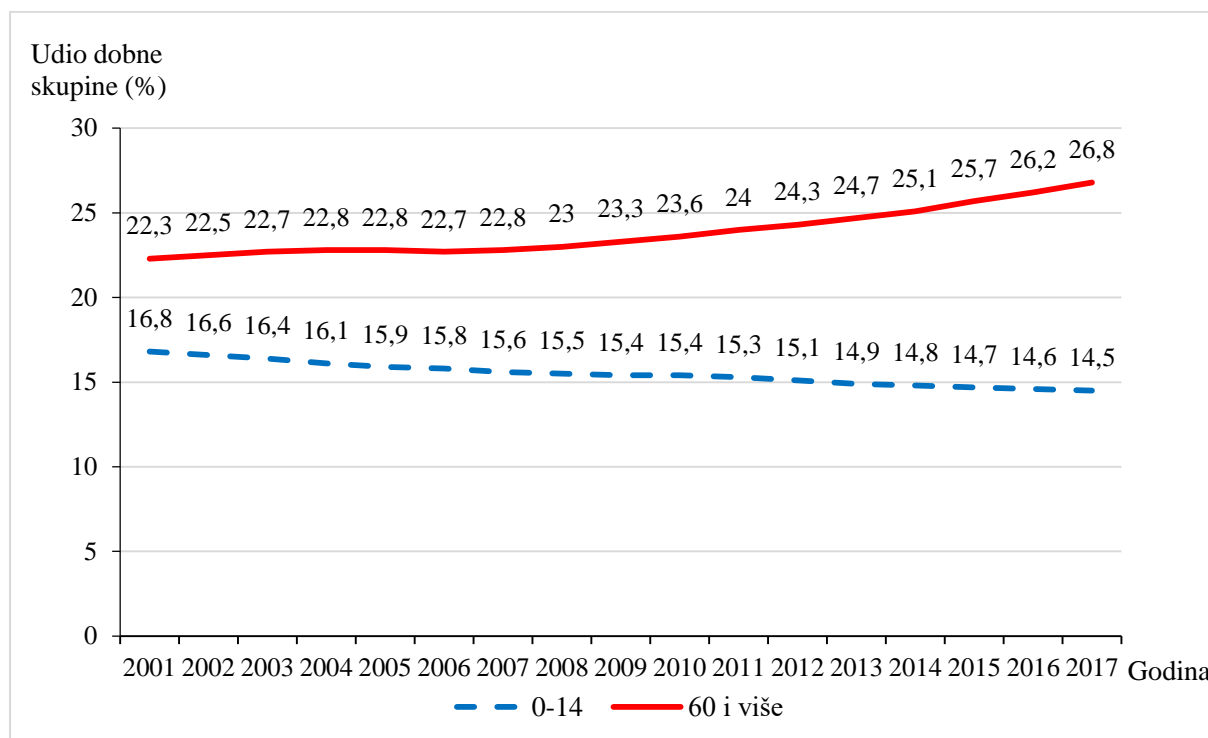
Tab. 2. Stanovništvo Hrvatske po dobi i spolu 2017. godine

Dob	Ukupno		Žene		Muškarci	
	Apsolutno (u tisućama)	Relativno (u %)	Apsolutno (u tisućama)	Relativno (u %)	Apsolutno (u tisućama)	Relativno (u %)
0 – 4	190,6	4,6	92,4	2,2	98,2	2,4
5 – 9	208,1	5,0	101,4	2,5	106,7	2,6
10 – 14	199,1	4,8	96,7	2,3	102,4	2,5
15 – 19	218,9	5,3	106,8	2,6	112,1	2,7
20 – 24	242,1	5,9	118,3	2,9	123,8	3,0
25 – 29	248,1	6,0	121,6	2,9	126,5	3,1
30 – 34	272,5	6,6	134,3	3,3	138,2	3,4
35 – 39	286,2	6,9	141,0	3,4	145,2	3,5
40 – 44	275,0	6,7	136,2	3,3	138,8	3,4
45 – 49	271,1	6,6	135,9	3,3	135,2	3,3
50 – 54	291,9	7,1	148,4	3,6	143,5	3,5
55 – 59	302,8	7,3	156,2	3,8	146,6	3,6
60 – 64	299,9	7,3	155,8	3,8	144,1	3,5

65 – 69	253,0	6,1	137,3	3,3	115,7	2,8
70 – 74	182,1	4,4	105,0	2,5	77,1	1,9
≥ 75	383,1	9,3	246,9	6,0	136,2	3,3
Ukupno	4124,5	100,0	2134,2	51,7	1990,3	48,3

Izvor: DZS, 2018

Unatrag dva i pol desetljeća bilježi se konstantni rast udjela starog stanovništva (60 i više godina) u odnosu udjel mladog stanovništva (0-14 godina). Promatrajući razdoblje od 2001. do 2017. udio mladih pao je sa 16,8 % na 14,5 %, a udio starih porastao je s 22,3% na 26,8% u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske (sl. 1). Danas razlika između udjela starog i mladog stanovništva iznosi 12,3 %, a udio zrelog stanovništva iznosi 58,7 % te se produbljiivanje tog jaza očekuje i narednih godina.

Sl. 1. Udio mladog (0-14) i starog (60 i više) stanovništva u ukupnom stanovništvu Republike Hrvatske od 2001. do 2017. godine

Izvor: Eurostat, 2018

Nadalje, zabrinjava i slijedeći podatak, prema jednom od najčešće navođenih pokazatelja starenja, medijalnoj starosti populacije, stanovništvo se Hrvatske ubraja među

natprosječno stare populacije. Od 28 država članica Europske unije, Hrvatska se 2017. godine nalazi na visokom 8. mjestu s medijalnom starošću od 43,4 godine (Eurostat, 2018). Ukoliko se dosadašnji nepovoljni demografski trendovi nastave, za očekivati je porast medijalne starosti populacije u sljedećih desetak godina do razine od 45 godina, a do sredine stoljeća na čak 50 godina (Čipin i dr., 2014).

Konačno, prirodni pad trenutno i dugoročno utječe na cjelokupnu negativnu demografsku sliku, koja se odražava na pitanje održivosti mirovinskog, zdravstvenog i sustava socijalnog osiguranja u cjelini te već dugogodišnji ekonomski deficit Republike Hrvatske (Akrap, 2015). Navedeno objašnjava i uvjetuje hitnost rješavanja demografskih problema provedbom odgovarajućih mjera populacijske revitalizacije.

Iskustvo provođenja mogućih varijanti populacijske politike u europskim zemljama pokazuje kako su učinci pronatalitetne varijante te politike, znatno sporiji nego učinci provođenja odgovarajuće selektivne imigracijske politike kao modificirane politike radne snage, povezani s potrebom rješavanja problema njezina deficita. Prvi dolaze do izražaja postupno ili generacijski, a drugi brzo ili kratkoročno (Wertheimer-Baletić, 2004).

3. HRVATSKA IZMEĐU ISELJAVANJA I SUPSTITUCIJE

Iako prirodno kretanje stanovništva slovi kao glavna odrednica ukupnog kretanja stanovništva u Hrvatskoj, u novije vrijeme migracije (unutrašnje i vanjske) sve više određuju njegov tijek (Wertheimer-Baletić, 2017). Procesi vanjskih migracija na prostoru današnje Hrvatske konstantno su se odvijali u dugom povijesnom razdoblju, kroz različite vremenske periode i vrste migracije (Mesarić Žabčić, 2007). Iseljavanje je bilo selektivno po dobi i spolu, u početku je više iseljavalo muško te mlado, radno sposobno, najvitalnije i reprodukcijски najsposobnije stanovništvo. Tek se kasnije muškarcima pridružuju žene, djeca i čitave obitelji (Nejašmić, 2005).

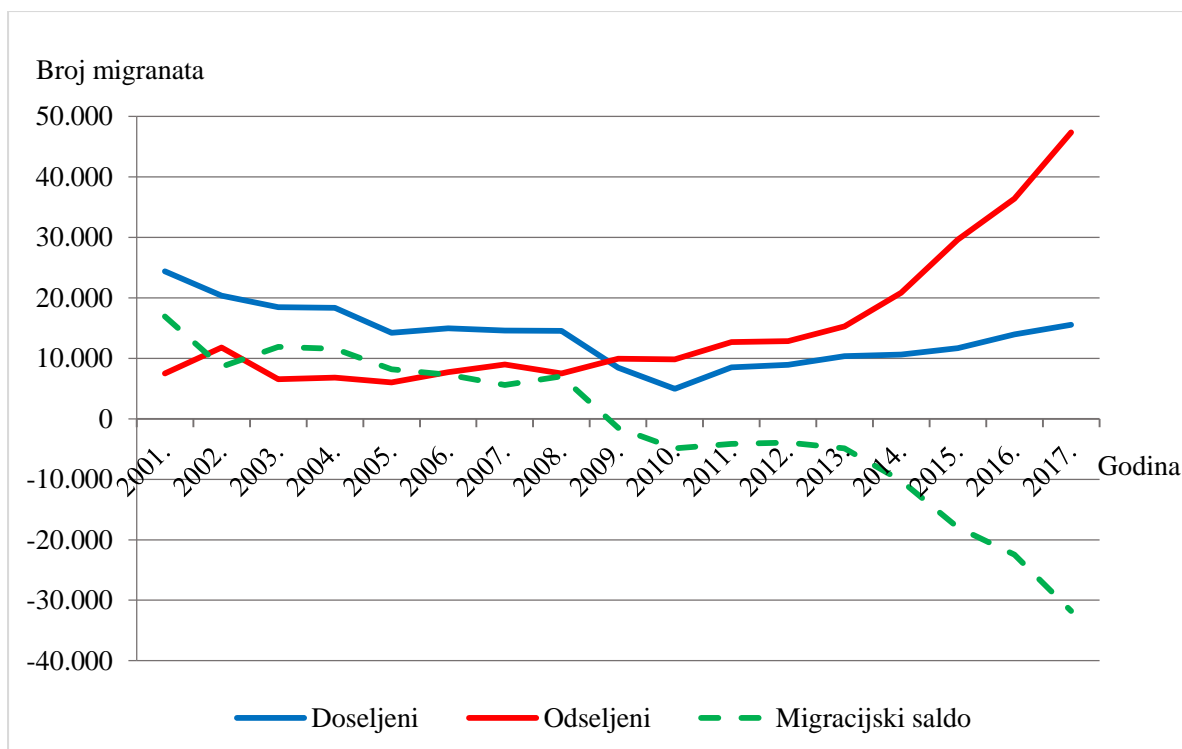
Zbog trajnog i razmjerno snažnog iseljavanja danas se hrvatski iseljenici mogu naći na svim kontinentima. Najbrojniji su u SAD-u, Australiji, Kanadi i Latinskoj Americi (Nejašmić, 2005), a u Europi ih ima gotovo u svim državama, najviše u Njemačkoj. Procjenjuje se kako je početkom 1990-ih u prekomorskim zemljama bilo oko 1,9 milijuna hrvatskih iseljenika i njihovih potomaka, a u europskim zemljama (ne računajući autohtone skupine iz susjednih i okolnih zemalja) bilo oko 0,5 milijuna (Nejašmić, 2005).

3.1. Recentno iseljavanje

Pravi razmjeri iseljavanja, ne samo suvremenog nego i u ranijim razdobljima, ne mogu se točno utvrditi jer mnogi stanovnici prije iseljenja ne odjavljuju prebivalište prema Zakonu o prebivalištu iz 2012. godine imaju obavezu to činiti (Pokos, 2017).

Do 2008. godine Hrvatska po službenoj statistici ima više useljenih nego iseljenih te se bilježi pozitivan migracijski saldo s tendencijom pada (sl. 2). Broj iseljenih i useljenih izjednačuje se u prvom tromjesečju 2009. godine. Od početka globalne ekonomske krize, kojom je zahvaćena i Republika Hrvatska, uočljiv je trend povećanog iseljavanja hrvatskih državljana, ali i stranaca iz Hrvatske, čime migracijski saldo u posljednjih devet godina biva negativan, naročito od razdoblja ulaska Hrvatske u Europsku uniju 1. srpnja 2013. godine, što se velikim dijelom objašnjava zbog porasta radnih dozvola za državljane RH u državama EU.

Od 2001. do 2017. iz Hrvatske je iselilo 257 730 osoba, od čega u zadnjih deset godina 202 423, a u zadnjih pet godina čak 149 559 stanovnika (sl. 2). Od 2013. godine bilježi se prosječni godišnji rast pa Državni zavod za statistiku u 2016. godini bilježi brojku od 36 436 iseljenih, a 2017. ta brojka raste za 29,9%, odnosno na 47 352 iseljenih. Ukratko, od 2009. broj iseljenih eksponencijalno raste i produbljuje već otprije negativni migracijski saldo. Računajući iseljeno stanovništvo i nadomještaj iseljenog useljenim stanovništvom, Hrvatska je u posljednjih pet godina izgubila 87 299 stanovnika, a samo 2017. godine 31 799 stanovnika, što je prikazano najnegativnijim migracijskim saldom u promatranom razdoblju (sl. 2). Bitno je naglasiti kako tijekom cijelog promatranog razdoblja udio iseljenika s hrvatskim državljanstvom prelazi 90,0 %, primjerice zadnje 2017. godine, kada se odselilo 95,8 % hrvatskih državljana i 4,2 % stranaca.

Sl. 2. Kretanje ukupnog broja useljenih, odseljenih i migracijskog salda od 2001. do 2017.

Izvor: DZS, 2018

Najveći udio u ukupnom broju iseljenika imaju zrele dobne skupine 25 – 29, 30 – 34 i 35 – 39 godina. One su 2017. godine brojčano znatno zastupljenije od ostalih dobnih skupina. Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, najveći broj odseljenih u inozemstvo 2016. godine bio je u dobi od 20 do 39 godina (46,7%), a 2017. udio te skupine raste na 48,0 % (tab. 3). Za razliku od prijašnjih iseljavanja glavninu iseljenih sada čine mladi ljudi s visokom naobrazbom (Jurić, 2017).

Tab. 3. Vanjska migracija Republike Hrvatske po dobi i spolu 2017. godine

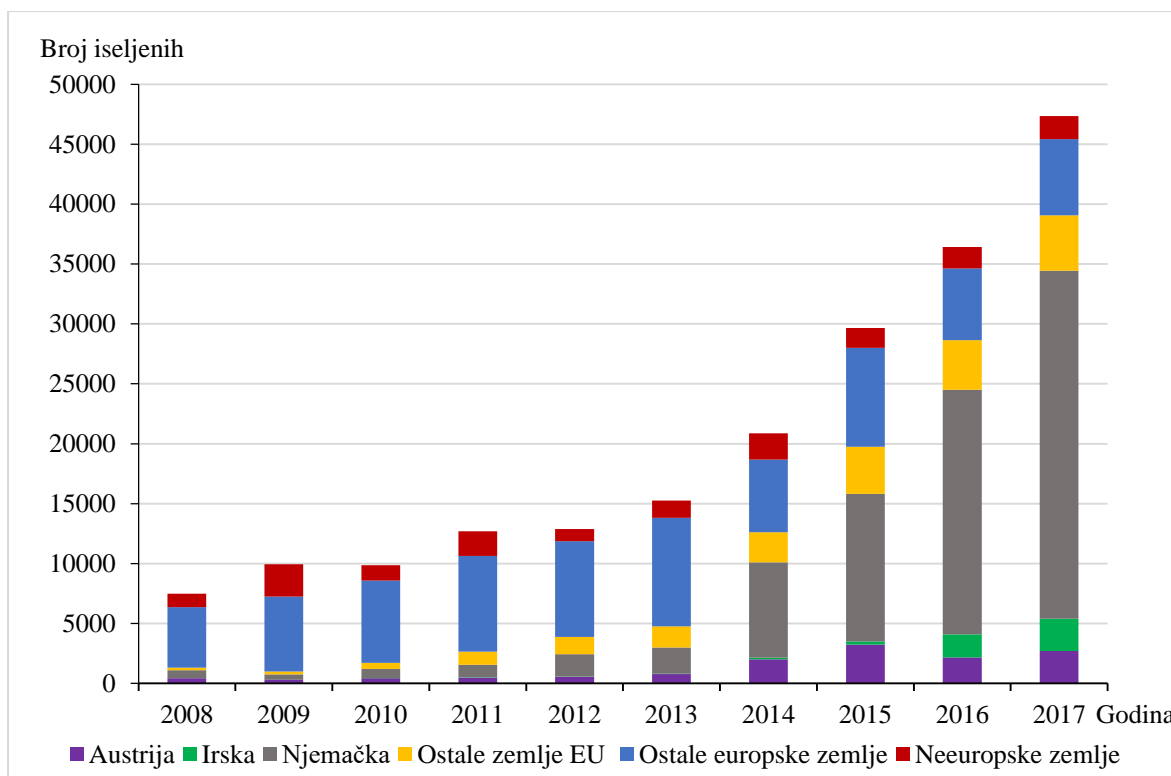
Dob	Doseljeni			Iseljeni		
	ukupno	muškarci	žene	ukupno	muškarci	žene
0 – 4	363	187	176	1 867	927	940
5 – 9	335	158	177	2 777	1 449	1 328
10 – 14	273	153	120	2 183	1 113	1 070
15 – 19	665	412	253	2 001	1 072	929

20 – 24	1 799	1 156	643	4 450	2 393	2 057
25 – 29	2 000	1 213	787	6 667	3 565	3 102
30 – 34	1 841	1 228	613	6 286	3 642	2 644
35 – 39	1 536	1 063	473	5 333	3 203	2 130
40 – 44	1 294	899	395	4 144	2 415	1 729
45 – 49	1 140	792	348	3 601	2 080	1 521
50 – 54	1 079	748	331	2 794	1 599	1 195
55 – 59	846	516	330	1 719	996	723
60 – 64	807	419	388	1 221	611	610
65 – 69	737	441	296	1 023	518	505
70 – 74	358	216	142	655	342	313
≥ 75	480	218	262	631	289	342
Ukupno	15 553	9 819	5 734	47 352	26 214	21 138

Izvor: DZS, 2018

Od svih država, u koje Hrvati iseljavaju, Njemačka je najatraktivnija već dugi niz godina, a u novije vrijeme iseljavanje se osobito intenzivira od ulaska Hrvatske u Europsku uniju (sl. 3). Prema službenim izvještaju DZS-a, u Njemačku je 2016. godine iselilo 20 432, a 2017. već 29 053 državljana RH, što čini godišnji porast od 42,2 %.

Od ostalih država EU, ističu se Irska i Austrija, ali u znatno manjim razmjerima. Irska Hrvatima za trajni ostanak postaje atraktivna tek od 2013. godine (sl. 3). Od tada je najveći godišnji rast zabilježen između 2016. i 2015. godine, i to s 265 na 1 917 hrvatskih iseljenika. Austrija vodi opreznu politiku prema imigrantima pa nema vidljiv značajniji porast za hrvatske iseljenike, a u tu je državu 2017. godine uselilo 2 706 Hrvata. Ostale europske države, koje nisu članice EU, kolektivno bilježe pad na godišnjoj razini, a među njima prednjače Bosna i Hercegovina i Srbija. Neeuropske zemlje u promatranom razdoblju konstantno čine mali udio u iseljeništvu Hrvatske, koji u apsolutnim brojkama na godišnjoj razini iznosi oko 2 000 iseljenih (sl. 3).

Sl. 3. Iseljeno hrvatsko stanovništvo prema prostoru iseljenja u razdoblju 2008.-2017.

Izvor: DZS, 2018

3.1.1. Faktori iseljavanja

Prema Wertheimer-Baletić (2004) tri su glavna razloga zašto je iseljavanje primarni problem održivosti demografske baze Hrvatske: (1) kvantitativno – obzirom na velik broj iseljenih, (2) kvalitativno – obzirom na strukturu (demografsku, ekonomsko-socijalnu, obrazovnu i dr.) iseljenoga stanovništva i (3) vremenski – obzirom na dugotrajnost toga procesa.

Hrvatska, kao ekonomski i populacijski slabije razvijena europska država, u globalizacijskim je procesima više izložena migracijama nego što na njih može utjecati, a ulaskom u EU, čija je temeljna vrijednost mobilnost radne snage, njena je pozicija u tome još više oslabljena (Mesić, 2014). Naime, slobodan protok radnika za neke zemlje ne počinje s datumom pristupanja članice Europskoj uniji jer svaka stara članica EU-a ima pravo uvesti restrikcije za zapošljavanje radnika novim članicama do maksimalnih sedam godina (Jurić, 2017). Njemačka je to ograničenje ukinula u srpnju 2015. i od tada se iseljavanje intenzivira iz dana u dan.

Nepovoljna gospodarska situacija u Hrvatskoj, pad životnog standarda za mnoge građane, nemogućnost pronalazjenja zaposlenja u struci, dugo čekanje na zaposlenje, neadekvatna plaća obzirom na kvalifikaciju i loša poduzetnička klima najvažniji su ekonomski faktori zbog kojih pojedinci donose odluku o privremenom ili trajnom iseljavanju iz Hrvatske (Župarić-Iljić, 2016). Nasuprot tome, ekonomski privlačniji faktori, koji se tiču veće ponude radnih mjesta i viših primanja, i dalje privlače hrvatske iseljenike u prosperitetnija gospodarstva brojnih europskih, ali i prekomorskih država (Župarić-Iljić, 2016).

Rezultati anketnog istraživanja T. Jurića (2017) s hrvatskim iseljenicima u Njemačkoj pokazali su kako ekonomski faktori, iako bitni, kod većine ispitanika nisu prevladali u odluci o trajnom iseljenju. Ističu se tzv. subjektivni motivi jer veliki broj iseljenika očekuje subjektivne dobiti od seljenja i motivira ih želja doživljenja i upoznavanja nečeg novog ili usavršavanja u vlastitoj profesiji. Potencijalni migranti pronalaze se češće među mladima koji pred sobom imaju velik dio radnog vijeka, među obiteljima s djecom, osobama koje nemaju jak osjećaj obveze prema obitelji, među obrazovanijima, onima koji imaju migracijsko iskustvo, znaju strane jezike i onima čiji će troškovi integracije u novu sredinu biti manji te postojanju etničke zajednice u imigracijskoj zemlji (Jurić, 2017).

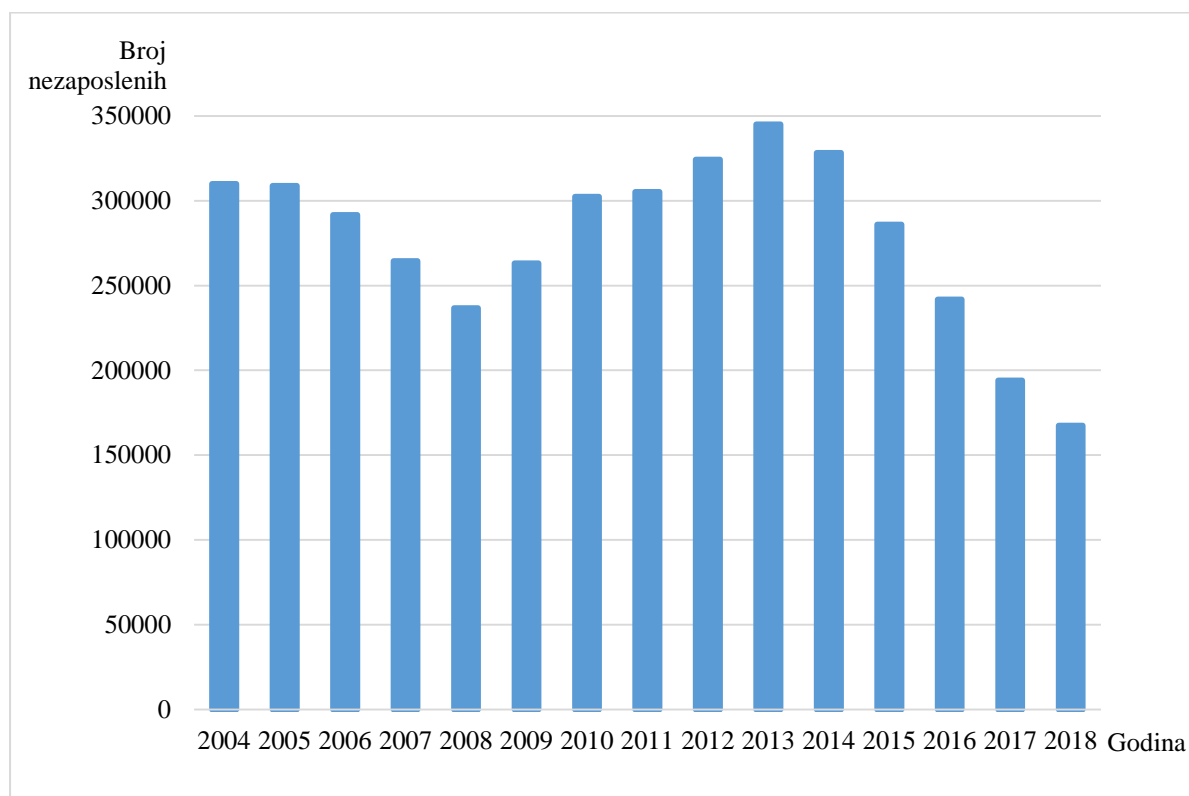
3.1.2. Posljedice iseljavanja

Gospodarske, demografske i socijalne posljedice iseljavanja stanovništva brojne su i imaju dvojak učinak. One ostavljaju posljedice u mjestu podrijetla i u mjestu odredišta, prije svega mijenjajući demografske karakteristike tih područja: veličinu i prostorni razmještaj, fertilitetni potencijal, mortalitet i strukturu stanovništva (Wertheimer-Baletić, 1999). Uz to valja istaknuti kako iseljavanje ima dva vremenska učinka: trenutačni, koji s odlaskom smanjuje broj stanovnika i dugoročni (odgođeni), koji proistječe iz trenutačnoga, a očituje se u tome što stanovništvo koje napušta rodni kraj, istodobno smanjuje broj budućih rođenja, smrti, sklapanja i razvoda brakova koje bi to stanovništvo doživjelo u svom životnom vijeku u mjestu podrijetla (Wertheimer-Baletić, 1999).

Inicijalno iseljavanje nepovoljno djeluje na strukturalna obilježja stanovništva, posebice na sastav prema dobi (pospješuje starenje) pa time i na sastavnice prirodnoga kretanja.

Zbog često spominjane tvrdnje, kako se posljednjih godina iseljava uglavnom mlađe, radno aktivno i reproduktivnije stanovništvo (u dobi 20 – 40 godina), dolazi do sužavanja fertilnih kohorti što nužno dovodi do daljnjeg smanjenja rađanja, ali i do povećanja stope smrtnosti jer iseljava stanovništvo koje je manje podložno riziku smrti (Pokos, 2017). Nadalje, odlaskom mladih ne smanjuje se samo demografski potencijal stanovništva, već i slabe profesionalne skupine sposobne usmjerivati hrvatsko društvo prema modernijem i kvalitetnijemu razvoju (Čipin i dr., 2014).

Pad nezaposlenosti također traži razlog u iseljavanju aktivnog stanovništva jer se velika većina njih zapošljava u inozemstvu. Od 2004. godine broj nezaposlenih je pao, kako bi od početka globalne ekonomske krize 2008. počeo rasti i 2013. dolazi do maksimuma od 345 112 nezaposlenih (sl. 4). Od tada broj nezaposlenih svake godine sve više pada pa je 2018. bilo 167 351 nezaposlenih, najmanje u zadnjih dva i pol desetljeća. Međutim, zbog povećanja opsega vanjske migracije javlja se kronični nedostatak aktivnog i potencijalnog aktivnog stanovništva jer, ne iseljavaju samo nezaposleni, već i oni koji su zaposleni, ali nezadovoljni uvjetima rada u Hrvatskoj.

Sl. 4. Registrirana nezaposlenost u Republici Hrvatskoj od 2004. do 2018.

Izvor: Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018

Iako se može činiti kako iseljavanje za kratkoročnu posljedicu ima smanjenje opće stope nezaposlenosti u državi, neke su od glavnih srednjoročnih posljedica mogući poremećaji na tržištu rada. Kako se smanjenje broja nezaposlenih ne manifestira povećanjem broja zaposlenih, već dapače broj zaposlenih isto opada, ni tu brojku nije moguće promatrati isključivo pozitivno. Broj zaposlenih i nezaposlenih čine ukupnu aktivnu populaciju, a trend pada nezaposlenosti bez rasta zaposlenosti dovodi do pada broja aktivnog stanovništva i problema raspoloživosti radne snage što bi mogao biti ograničavajući faktor demografskog i gospodarskog rasta u RH. Iseljavanje ima za posljedicu destabilizaciju strukture radne snage, smanjenje broja i udjela radno sposobnog stanovništva, smanjenje stope zaposlenosti i smanjenje gospodarske produktivnosti i bruto društvenog proizvoda (Župarić-Iljić, 2016).

Jedna od pozitivnih posljedica iseljavanja, neovisno o pristupanju Hrvatske u EU, jest protok novca i novčanih doznaka koje Hrvatska ostvaruje sa svojim državljanima kao iseljenicima na privremenom ili trajnom boravku i radu u inozemstvu.

Iseljavanje se u određenoj mjeri odražava i na odgojno-obrazovnu strukturu i školovanje u Hrvatskoj. Broj djece na svim razinama odgojno-obrazovnog procesa smanjuje se, jednako u predškolskom odgoju kao i u osnovnom i srednjoškolskom obrazovanju. Nesumnjivo, manji će broj djece u školama uvjetovati smanjenje broja razrednih odjela pa i prvih razreda osnovnih škola, dok će se u nekim sredinama nastaviti trend zatvaranja škola, posebice onih područnih u udaljenim seoskim sredinama. To će dovesti i do smanjenja potrebe za stručnim odgajateljskim i obrazovnim kadrom te postupnog smanjivanja stope zaposlenja tih zanimanja.

Nasuprot tome, potencijalna pozitivna posljedica iseljavanja može biti razvijanje potencijala u socijalnome, kulturnom, tehnološkom, inovacijskom i svakom drugom kapitalu koji iseljenici mogu steći u inozemstvu, a potom dijelom i investirati i primijeniti u Hrvatskoj. Takav se transfer može ostvarivati direktnim investicijama putem njihovih financijskih i tehničkih ulaganja u hrvatsko gospodarstvo, neovisno o tome hoće li se oni vratiti u Hrvatsku ili će ostati dijelom trajnijega iseljeničkog toka (Župarić-Iljić, 2016).

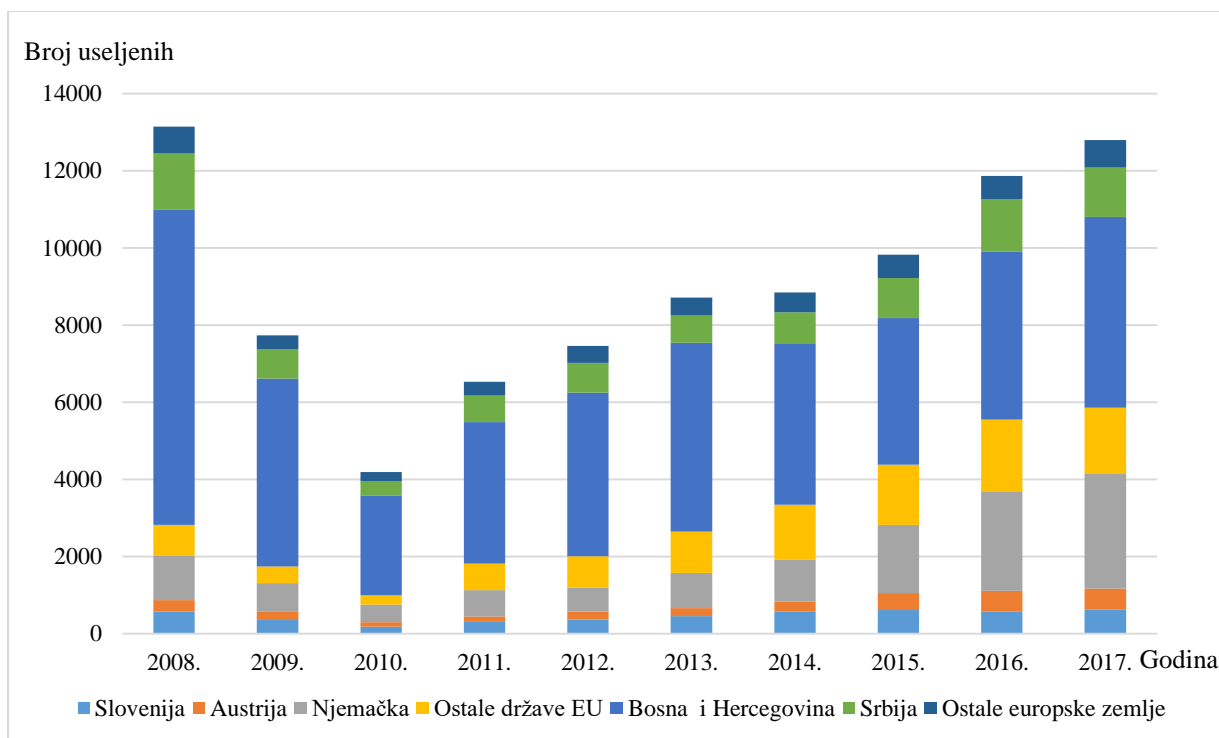
Problem iseljavanja tako se ne mora doživjeti kao trajan demografski, ekonomski i socijalni gubitak za državu porijekla ako se razvije nacionalna strategija u smjeru poticanja mobilnosti, ali i privlačenja iseljenika nazad u Hrvatsku te pokušaja njihova zadržavanja. Budući je usmjerenost na njihovo trajno zadržavanje pomalo nerealan, bilo bi izglednije očekivati njihove cirkulacije između više lokacija. Na iseljeničtvo se može gledati kao na resurs kojim naši državljani na boravku u inozemstvu stječu nova znanja, iskustva, financijski i socijalni kapital kojim mogu pomoći budućem društvenom i gospodarskom razvoju

Hrvatske. ako se bude pametno ulagalo u mjere njihova povratka i/ili kontakata s domovinom.

3.2. Recentno useljevanje

Za razliku od strukture recentnog iseljavanja, gdje veliku većinu čine države EU, kod useljenog stanovništva one čine tek oko polovice (sl. 7). Takvi su podaci očekivani budući Hrvatska ne privlači strane državljane bogatijih zemalja pa glavninu useljenih stanovnika iz država EU čine hrvatski povratnici. Iz inozemstva se 2017. doselilo 50,9 % hrvatskih državljana i 49,1% stranaca (DZS, 2018). Od ukupnog broja doseljenih osoba u RH, 31,8 % osoba doselilo se iz Bosne i Hercegovine.

Promatrajući desetogodišnje razdoblje 2008. - 2017. godine, najviši relativni porast bilježi Njemačka (sl. 5). Međutim, apsolutni pokazatelji 2017. godine od 3 000 useljenih u usporedbi s 29 053 iseljenih, daju krajnje negativnu migracijsku bilancu s Njemačkom. Bosna i Hercegovina prednjači po broju useljenih u cijelom promatranom razdoblju te je u njezinom slučaju, najviše useljenih, njih 8 172, bilo 2008. godine. Nakon toga bilježi se silazni trend, a od 2011. do danas varira između četiri i pet tisuća useljenih u RH. Općenito gledajući sve države, najmanje useljenih je 2010. i tada njihov broj iznosi 4 232 (sl. 5). Od tada do danas bilježi se prosječni porast broja useljenih za oko 2 000 stanovnika svake godine, ali je i dalje nedostižan za broj iseljenih te će migracijska bilanca i u budućnosti biti negativna (sl. 2).

Sl. 5. Useljeno stanovništvo u RH po europskim državama u razdoblju 2008.-2017.

Izvor: DZS, 2018.

3.2.1. Faktori useljavanja

Razlozi zbog kojih se može odobriti privremeni boravak strancu su: rad, spajanje obitelji, srednjoškolsko obrazovanje ili studiranje, znanstveno istraživanje i humanitarni razlozi (Katić, 2008). Stalni boravak može se odobriti strancu koji do dana podnošenja zahtjeva ima neprekidno 5 godina odobren privremeni boravak u Republici Hrvatskoj. Uvjeti za odobrenje stalnog boravka strancu su valjana putna isprava, sredstva za uzdržavanje, zdravstveno osiguranje, poznavanje hrvatskog jezika i latiničnog pisma te ne ugrožavanje javnog poretka, nacionalne sigurnosti ili javnog zdravlja (Katić, 2008).

Glavna pretpostavka za ulazak strane radne snage je nedostatak domaćih radnika potrebnog profila. Utjecaj radne migracije na zaposlenost u zemljama primateljicama uglavnom je pozitivan te ima za posljedicu gospodarski rast, otvaranje novih radnih mjesta, pomlađivanje stanovništva i punjenje mirovinskih fondova. Sve se više javlja nerazmjer u RH između ponude i potražnje na tržištu radne snage, odnosno nemogućnost pronalaženja odgovarajućeg profila radnika na domaćem tržištu rada.

Komušanac i Šterc (2012) tvrde kako će, nastave li se trendovi prije spomenutih procesa prirodnog pada i iseljavanja, stanovništvo širega regionalnog i europskog prostora useljavati i postupno supstituirati autohtonu hrvatsku populaciju. Smatraju kako je proces

supstitucije tek na početku i primarno je vezan uz radnu snagu i vlasništvo nad nekretninama i tvrtkama. Budući se odvija u uvjetima nepostojeće selektivne useljeničke politike i izostanka svake ozbiljnije populacijske koncepcije, moguće je i njegovo ubrzanje i intenziviranje (Komušanac i Šterc, 2012).

Premda većina vodećih hrvatskih demografa zagovara selektivnu useljeničku politiku, teško je za očekivati kako će takva politika pridonijeti znatnijem useljavanju. Selektivne mjere koje potiču useljavanje socio-kulturno, etnički i vjerski sličnih skupina s većinskim stanovništvom najbolje su rješenje jer države ne trebaju izdvajati velika sredstva za integraciju useljenika. No, u slučaju Hrvatske, koja je u u situaciji prijetnje izumiranjem i konstantnog smanjenja BDP-a i ekonomskog rasta te sloma mirovinskog i zdravstvenog fonda, na selektivne se mjere gleda gotovo utopijski.

Njemačka je primjer države koja je desetljećima „tihom“ politikom podupirala useljavanje pripadnika slavenskih naroda, uključujući i Hrvate, jer se relativno lako integriraju u njemačko društvo. No, od 2015. godine povećava kvote za useljavanje migranata iz neeuropskih zemalja, koji se socio-kulturno, vjerski i po načinu života vidno razlikuju od njemačkog stanovništva. Bez njihova useljavanja i uključivanja na tržište rada njemačko gospodarstvo ne bi moglo održati sadašnju stopu rasta, nedostajalo bi ljudi u radnom kontingentu, a to bi moglo rezultirati i padom ukupnog broja stanovnika.

Hrvatska bi svakako trebala poticati useljavanje treće i četvrte generacije hrvatskih iseljenika i maksimalno im olakšati ostvarivanje prava na hrvatsko državljanstvo.

3.2.2. Radna snaga i supstitucija

Hrvatska je, zbog smanjenja broja radnika u radnom kontingentu, primorana podići kvote za radne dozvole stranim državljanima. Prema MUP-ovim izvorima najviše radnih dozvola za strane državljane 2018., njih 10 770, bilježi se u graditeljstvu (tab. 4). Najveći relativni porast na godišnjoj razini od čak 4 848,57 % (sa 175 na 8 660 dozvola) imaju turizam i ugostiteljstvo i to najviše za pomoćne radnike bez kvalifikacija – sobarice, čistače, pomoćne kuhare i konobare (tab. 4). Metalna industrija zapošljava 1 600 stranih radnika, prvenstveno zavarivača i bravara. Brodogradnja je s oko 40 % jedina grana sa znatnim smanjenjem dozvola za rad, očekivano zbog nepovoljne situacije u hrvatskoj brodogradnji. Znatno broj u prometnim zanimanjima nedostaje vozača kamiona i autobusa. Čudi podatak od tek 70 dozvola u zdravstvu, iako relativni porast 2018. u odnosu na 2017. godinu čini

366,67 %. Od grana prerađivačke industrije, najviše stranih dozvola, njih 500, dobivaju radnici u tvornicama za preradu ribe. Informatičke djelatnosti bilježe godišnji porast od oko 690 % i zapošljavaju 300 radnika, odnosno traženih softverskih, strojarskih i elektrotehničkih inženjera.

Konačno, sve djelatnosti, osim brodogradnje i kulture na neznatnoj razini, bilježe značajan godišnji porast dozvola za 2018. godinu od 26500 radnika i povećanju od 265,82 % u odnosu na prethodnu godinu (tab. 4) (MUP, 2018).

Tab. 4. Izdane godišnje kvote dozvola za rad stranim državljanima u Republici Hrvatskoj 2017. i 2018. godine

DJELATNOST	2017	2018	PROMJENA (%)
Graditeljstvo	4133	10770	160,59
Brodogradnja	2320	1408	-39,31
Turizam i ugostiteljstvo	175	8660	4848,57
Kultura	23	22	-4,35
Promet	300	765	155,00
Zdravstvo	15	70	366,67
Socijalna skrb	-	5	-
Prehrambena industrija	-	770	-
Prerađivačka industrija	40	580	1350,00
Sezonski radnici	-	1300	-
Metalna industrija	200	1600	700,00
Informatika	38	300	689,47
Premještanje unutar društva	-	250	-
UKUPNO	7244	26500	265,82

Izvor: MUP, 2018.

Uvoz stranih radnika za Hrvatsku predstavlja neminovnost koja nema alternativu jer će radne snage sve više nedostajati.

Sustav useljeničkih kvota kao dobar primjer provodi Češka i u usporedbi s ostalim srednjoistočno europskim zemljama prednjači po broju radnih imigranata. Ona je još 2003. godine, dakle godinu dana prije pristupanja EU, donijela proaktivnu migracijsku politiku i nastojala potaknuti useljavanje stručnjaka i visokoobrazovanih stranih radnika i njihovih obitelji. Godine 2009., zbog povećanih potreba za radnom snagom, češka vlada zakonski ujedinjuje izdavanje boravišne i radne dozvole uvođenjem zelene karte radnim migrantima, za čijim radom postoji deficit među domicilnim stanovništvom. Na taj je način smanjila troškove postupka za njihovo zapošljavanje. Hrvatska bi se mogla ugledati na takav model proaktivne imigracijske politike jer bi regulirala useljavanje novih imigranata, uz istovremeno zadržavanje svojih državljana ili poticanje njihova povratka u RH.

Katić (2008) navodi niz mjera kojim bi Hrvatska slijedila dobre primjere imigracijske politike pojedinih europskih država. Glavne od njih su: omogućiti domaćem poslodavcu zapošljavanje stranog radnika ako tog profila nema na domaćem tržištu rada; sustav kvota zadržati samo za određene sektore koji trebaju veći broj radnika ili potreba za njima traje u sezoni, a uvesti sustav kvalitetnog bodovanja za ostale strane radnike po kojem će bodove donositi visoko obrazovanje, mlađa dob, znanje jezika, posebne vještine, itd.; visokoobrazovanim stručnjacima potrebnim hrvatskom gospodarstvu omogućiti stalni boravak pod povoljnijim uvjetima (npr. nakon dvije godine), a članovima njihovih obitelji pravo na boravak i rad odmah; omogućiti studentima koji završe studij u Hrvatskoj ostanak još godinu dana u svrhu traženja zaposlenja; izraditi opće i posebne programe integracije i učenja hrvatskog jezika i obvezati strance čim ranije po dolasku u RH uključivanje u njih te ojačati suradnju oko pitanja integracija stranaca u hrvatsko društvo.

4. OSNOVNE PROJEKCIJE

Projekcije kretanja stanovništva temelj su oblikovanja svih državnointeresnih politika (gospodarske, socijalne, obrazovne itd.) kako bi se osigurala dostatna prilagodljivost društva demografskim promjenama (Akrap, 2015). Ključno je pretpostaviti nastavljanje recentnih demografskih trendova, što isključuje i društvenu intervenciju. Trenutni odnos i zainteresiranost vlasti prema demografskoj problematici tu pretpostavku drži posve realnom (Akrap, 2015). Osim toga, i radikalno povoljniji odnos prema demografskoj problematici ne može u srednjem roku eliminirati negativne učinke dosadašnjih procesa, ali ih može ublažiti.

Mjere i aktivnosti populacijske politike trebaju biti u komplementarnom odnosu spram javnih politika iz domene ekonomskog i društvenog razvoja, ali i spram obitelji kao temeljne društvene zajednice koja osigurava stabilnost i opstanak naroda i nacije. Pritom je nužno osigurati provedbu načela cjelovitosti i dugoročnosti mjera. Populacijska politika u RH i dalje ostaje samo u teoriji, a stvarna situacija daje uvid u nedostatak sustavnih mjera poticanja nataliteta i gospodarskih mjera koje bi destimulirale odlazak mladih u inozemstvo.

4.1. Supstitucija – hrvatska budućnost?

Hrvatska će u sljedećim desetljećima nesumnjivo biti suočena s potrebom za imigrantskom radnom snagom. Nadolazeći procesi neće se odraziti samo na dosadašnjim tradicionalnim deficitarnim sektorima, nego i sve više u gospodarskim sektorima sezonskog rada u turizmu, poljoprivredi, zdravstvu, farmaciji, socijalnoj skrbi, inženjerstvu i industriji, informacijskim tehnologijama i nekim drugim djelatnostima.

Kako bi zadržala vlastitu, ali i privukla stranu radnu snagu, posebice u deficitarnim zanimanjima, država bi trebala ulagati sredstva u mjere poticanja povratka Hrvata, kao i imigracije strane radne snage. Takve politike moraju biti temeljene na privlačenju mladih koji su otišli iz Hrvatske, posebice onih visokoobrazovanih. Cirkulacije visokoobrazovanih, koji bi dio svoga radnog vijeka mogli odrađivati na paralelnim lokacijama, dakle dijelom i u Hrvatskoj čine se najrealnijim rješenjem. No, teško je očekivati kako bi u sadašnjoj situaciji izrazito negativnih ekonomskih trendova čak i populacija koja bi se vraćala nužno odlučila trajno ostati u Hrvatskoj (Župarić-Iljić, 2016).

Potrebno je poticati uključivanje iseljeničkih i zajednica u gospodarske tokove u Hrvatskoj kroz posredovanje u trgovačkim, investicijskim i drugim poslovnim aranžmanima (Čavrak, 2014). Izgledno je kako mjere zadržavanja vlastite populacije, uz ostvarenje remigracijskih tokova putem privlačenja vlastitih iseljenika, ne mogu biti dovoljne za zaustavljanje negativnih demografskih trendova i popravljavanje loše ekonomske situacije. Stoga će Hrvatska nužno morati u idućim desetljećima uvoziti stranu radnu snagu, pogotovo za deficitarna zanimanja (današnja i buduća).

Baza radne snage iz država okruženja gotovo je iscrpljena zbog sličnih problema kao u Hrvatskoj te njihovo stanovništvo iseljava u razvijenije države EU. Stoga će radnu snagu trebati planski prihvatiti i iz drugih zemalja sustavom useljeničkih radnih kvota. Slovenija,

primjerice, uopće nema ograničenja za uvoz radnika, odnosno ima tzv. beskvotni model za koji se Hrvatska gospodarska komora zalaže i u Hrvatskoj.

Potencijalna rješenja migracija zahtijevaju sinergiju svih pojedinaca, Hrvatske vlade i znanstvenog kruga. Takav preduvjet usmjerava daljnju regulaciju potrebnih migracija unutar teritorija Republike Hrvatske, prema njezinom teritoriju, kao i izvan njega (Župarić-Iljić, 2016).

5. ZAKLJUČAK

Prije nego što potrebni održivi demografski razvoj Hrvatske treba počivati na strateškom opredjeljenju i društvenom mijenju kako je to od najvećeg nacionalnog interesa u svim segmentima javnoga života i rada: od obitelji, kao temeljne društvene zajednice, preko ekonomskog razvoja do nacionalne sigurnosti. Iseljavanje će se nesumnjivo nastaviti i dalje, a ako uistinu želimo poticati useljavanje, bilo ono selektivno ili ne, treba izraditi koherentnu, dugoročnu i programski usmjerenu imigracijsku politiku, primjenjujući najbolje prakse zemalja čije su useljeničke politike bile uspješne, uvažavajući potrebe i posebnosti Hrvatske. Migracijska politika ne može sama po sebi demografski revitalizirati Hrvatsku jer će, ako izostane pronatalitetna varijanta populacijske politike, imati kratkoročan učinak. Jedino u njihovoj sinergiji postoje izgledi za hrvatsku demografsku budućnost kako ne bi bila toliko tamna kako se iz današnje perspektive čini.

Konačno, na pitanje iz naslova ne može se dati jasan odgovor, odnosno opredijeliti se za nastavak iseljavanja ili početak supstitucije stanovništva jer su i jedna i druga opcija neminovne u budućem demografskom razvoju Hrvatske.

POPIS LITERATURE

Akrap, A., 2015: Demografski slom Hrvatske: Hrvatska do 2051., Bogoslovska smotra, panel diskusija, 3, 855-881.

Čavrak, V., 2014: Utjecaj migracija visokoobrazovanih stručnjaka na razvoj Hrvatske, u Puljiz, V., Tica, J. i Vidović, D. (ur.): Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju. Hrvatska gospodarska komora, Zagreb, 117-129.

Čipin, I., Akrap, A., Knego, J., Međimurec, P. i Đurđević, K., 2014: Stručna podloga za izradu Strategije prostornog razvoja Republike Hrvatske: Demografski scenariji i migracije, Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet.

Friganović, M. A. i Šterc, S., 1993: Demografski razvoj i populacijska politika Republike Hrvatske. *Društvena istraživanja*, 2(3), 151-165.

Katić, Ž., 2008: Tko useljava u Hrvatsku? HGK – Sektor za trgovinu, Trinaesti forum poslovanja nekretninama, Ministarstvo unutarnjih poslova

Mečev, D. i Vudrag, N., 2012: Utjecaj demografskog procesa starenja na gospodarska kretanja u Republici Hrvatskoj. *Praktični menadžment*, 3(2), 37-41.

Žabčić, R. M., 2007: Temeljne značajke iseljavanja hrvatskog stanovništva s posebnim naglaskom na iseljavanje u proteklih petnaestak godina. *Domovini*, 26, 97-115.

Mesić, M., 2014: Međunarodne migracije: teorijski pristupi, u: Puljiz, V., Tica, J. i Vidović, D. (ur.): Migracije i razvoj Hrvatske: Podloga za hrvatsku migracijsku strategiju. Zagreb: Hrvatska gospodarska komora, 157–174.

Nejašmić, I., 2005: Demogeografija. Školska knjiga, Zagreb, 114-155.

Nejašmić, I., 2014: Iseljavanje iz Hrvatske od 1900. do 2001.: demografske posljedice stoljetnog procesa. *Migracijske i etničke teme*, 30(3), 405-435.

Jurić, T., 2017: Suvremeno iseljavanje Hrvata u Njemačku: karakteristike i motivi. *Migracijske i etničke teme*, 33(3), 337-371.

Pokos, N., 2017: Osnovna demografska obilježja suvremenog iseljavanja iz Hrvatske, *Političke analize*, 7(31), 16-23.

Šterc S. i Komušanac M., 2012: Neizvjesna demografska budućnost Hrvatske-izumiranje i supstitucija stanovništva ili populacijska revitalizacija? *Društvena istraživanja*, 21 (3 (117)), 693-713.

Šterc, S., 2015: Geografski i demogeografski identitet. Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, 10-15.

Wertheimer-Baletić, A., 2004: Depopulacija i starenje stanovništva – temeljni demografski procesi u Hrvatskoj. *Društvena istraživanja*, 13 (4-5 (72-73)), 631-651.

Wertheimer-Baletić, A., 2017: Demografska teorija, razvoj stanovništva Hrvatske i populacijska politika (izbor radova). Meridijani, Samobor, 379-392.

Župarić-Iljić, D., 2016: Iseljavanje iz Republike Hrvatske nakon ulaska u Europsku uniju. Friedrich Ebert, Zagreb.

POPIS IZVORA

Državni zavod za statistiku, 2018: Statistički ljetopis 2017. <https://www.dzs.hr/> (8.8.2018.)

Državni zavod za statistiku, 2018: Vanjska migracija stanovništva Republike Hrvatske u 2017. <https://www.dzs.hr/> (27.07.2018.)

Eurostat, 2018: Medijalna starost <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database> (8.8.2018.)

Hrvatski zavod za zapošljavanje, 2018: Registrirana nezaposlenost <http://statistika.hzz.hr/statistika.aspx?tipIzvjestaja=1> (4.8.2018.)

Ministarstvo unutarnjih poslova, 2018: Iskorištenost godišnje kvote na dan 13.7.2018. <http://stari.mup.hr/UserDocsImages/Dokumenti/stranci/2018/13-07-kvote.pdf> (10.8.2018.)